

Гілея

Науковий вісник

Збірник наукових праць

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 115 (12)

References

1. Zamyatin D., Zamyatina N. Obraznaya natsional'naya strategiya / D. Zamyatin, N. Zamyatina // Gumanitarnaya geografiya. Nauchnyy i kul'turno-prosvetitel'skiy al'manakh. – M.: Institut naslediya, 2006. – Vyp. 3. – S. 281–287.
2. Zubrit'ska L. Y. Sutnist', osoblivosti ta funktsii politichnogo mifu / L. Y. Zubrit'ska // Politologichnyi visnik: zb. nauk. prats'. – K.: Znannya Ukraini, 2002. – №11. – S. 56–65.
3. Kiselev I. Yu. Obraz gosudarstva v mezhdunarodnykh otnosheniyakh i sotsial'noe poznanie / I. Yu. Kiselev // Voprosy filosofii. – 2003. – №5. – S. 3–13.
4. Lippman U. Obshchestvennoe mnenie / per. s angl. T. V. Bar-chunovoy; red. perevoda K. A. Levinson, K. V. Petrenko. – M.: Institut fonda «Obshchestvennoe mnenie», 2004. – 384 s.
5. Maklyuen G. M. Ponimanie Media: Vneshnie rasshireniya cheloveka / G. M. Maklyuen; per. s angl. V. Nikolaeva; zakl. st. M. Vavilova – M.: Zhukovskiy: «KANON–press–Ts», «Kuchkovo pole», 2003. – 464 s.
6. Maslova V. A. Lingvokul'turologiya: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy / V. A. Maslova. – M.: Akademiya, 2001. – 208 s.
7. Nikonova A. A. Ot arkheta k stereotipu Rossiyskaya massovaya kul'tura kontsa XX veka: materialy kruglogo stola / A. A. Nikonova. – Spb., 2001.
8. Panarin I. N. Diplomatiya i imidzh Rossii [Elektronnyy resurs] / I. N. Panarin. – Rezhym dostupu: <http://viperson.ru/wind.php?ID=450819&soch=1>
9. Povolyaeva A. N. Yazyk – sostavnaya chast' kul'tury [Elektronnyy resurs] / A. N. Povolyaeva. – Rezhym dostupu: www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/KNP38/knp38_56–58.pdf
10. Pocheptsov G. G. Kommunikativnye aspekty semantiki / G. G. Pocheptsov. – K.: Vishcha shkola, 1987. – 131 s.
11. Pocheptsov G. G. Propagandistskoe vozdeystvie: na chuzhie mozgi i na svoj mozg [Elektronnyy resurs] / G. G. Pocheptsov. – Rezhym dostupu: <http://psyfactor.org/lib/propaganda55.htm>
12. Rezul'taty sotsiologichnogo doslidzhennya «Suspil'no-politichni nastroi' naseleniya: zhovten' 2016». [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/obshchestvenno-politicheskie_nastroeniya_naseleniya_oktyabr_2016.html
13. Romanenko Yu. M. Mifologiya konflikta, ili Konfrontatsiya obrazov [Elektronnyy resurs] / Yu. M. Romanenko // Konfliktologiya. – 2004. – №2. – Rezhym dostupu: http://ontoimago.spb.ru/article_024.html
14. Ter-Minasova S. G. Yazyk i mezhkul'turnaya kommunikatsiya: ucheb. posobie. – M.: Slovo / Slovo, 2000. – 624 s.
15. Tomas U. «Pol'skiy krest'yanin v Evrope i Amerike» (T.1–5, 1918–1920 za kn. Amerikanskaya sotsiologicheskaya misl': teksty) / U. Tomas, F. Znanetskyy; pod red. V. I. Dobrenkova. – M.: Izd-vo MGU, 1994. – 496 s.
16. Yung K. G. Arkhetip i simvol / K. G. Yung. – M.: Renaissance, 1991. – 304 s.
17. Voulding, K. E. The Image: Knowledge in Life and Society / Voulding, Kenneth E. – Michigan: Ann Arbor Paperbacks, 1956.

Shchurko O. M., candidate of political sciences, docent, Professor of Humanities, National Army Academy named Hetman P. Sahaydachnoho (Ukraine, L'viv), bosja-ret@i.ua

The archetype, stereotype and myth in the international image of the state

The aim of the paper is to consider the process of archetype, stereotype, political myth and their role and importance in the particular constructing the international image of the state in the modern world. Creation and transformation of symbolic (figurative) reality, the implementation of state fashion strategies are a key element of effective foreign and domestic policy.

Keywords: archetype, myth, stereotype image of the state.

* * *

УДК 316.776.23:355.01

Бадер А. В.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та правознавства, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Україна, Старобільськ), bader@meta.ua

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ЗБРОЙНОГО НАСИЛЛЯ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)¹

Встановлено, що інформаційна складова супроводжує збройне насилля практично весь період його існування. З'ясовано, що провідним компонентом підготовки та реалізації збройного насилля інформаційна складова стає у XX ст. Проаналізовано історію введення у науковий обіг поняття «інформаційна війна». Виявлено, що у науковій літературі розповсюдженими є три основні підходи до розуміння сутності інформаційної війни. Розкрито зміст цих підходів. Встановлено значення, що вкладається у поняття «інформаційна війна» в країнах, яким належить першість в інформаційному протистоянні – США та Китаї. Зазначено, що в інформаційному протистоянні зусилля цих держав спрямовані на руйнування у супротивника процесу прийняття рішення. З'ясовано, що у зв'язку з суттєвим вдосконаленням засобів та форм ведення «інформаційних війн» на початку XXI ст. відбувається перехід від «інформаційної боротьби першого покоління», до «інформаційної боротьби третього покоління».

Ключові слова: збройне насилля, інформаційна війна, інформаційна боротьба третього покоління.

Наприкінці XX – на початку XXI ст. збройне насилля суттєво змінюється як в технічному так і в ідеологічному плані. Інформаційний вплив на масову аудиторію стає неодмінним компонентом збройних протистоянь. Суттєвий прогрес у засобах комунікації, розповсюдження доступу до мережі Інтернет, поява та шалена популярність соціальних мереж, забезпечили можливість проведення потужних психологічних операцій та широкомасштабних інформаційних війн. Держави, що мають відповідні засоби та напрацювали технології ведення інформаційної війни отримали можливість маніпуляції громадською думкою та навіть впливу на формування ментальних уявлень у населення.

В XXI ст. зафіксовано цілу низку випадків використання інформаційних технологій провідними державами, задля вирішення власних геополітичних проблем. Результатом такого роду агресії стало налаштування громадян проти власного уряду, зміна політичного керівництва та навіть розв'язання внутрішніх збройних конфліктів у державах-опонентах. Проти України також була розв'язана повномасштабна інформаційна війна, і наша держава виявилась не спроможною ефективно протистояти цій агресії. Відповідно для вироблення дієвого механізму захисту нашої політичної системи актуальним та необхідним є проведення глибокого аналізу світових та вітчизняних теоретичних напрацювань у цій сфері.

Особливої актуальності проблематика представленої статті набуває в другій половині XX ст., коли технічні засоби впливу на масову аудиторію стають широко розповсюдженими. З цього періоду проблемам державної інформаційної політики та інформаційної безпеки починають приділяти увагу відомі західні вчені У. Боудіш, Н. Вінер, П. Кеннеді, Л. Кокс, М. Лібікі, С. Мещ, Дж. Стейн, Т. Томас, Е. Тоффлер, С. Хантінгтон та багато інших. Достатньо великий об'єм матеріалу з проблем захисту національних інформаційних ресурсів, маніпулятивних технологій та інформаційних

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом Ф – 71.

війн напрацьовали російські дослідники, зокрема Л. Войтасик, В. Домар'юв, А. Дугін, С. Гриняєв, А. Панарін, С. Расторгуєв, С. Комов, Г. Рогозін, В. Сєдньов, В. Щурігін та ін.

Вітчизняні науковці за роки незалежності також опублікували достатньо велику кількість наукових розвідок з теми нашої статті. Серед українських дослідників, які розробляють проблеми інформаційної вразливості людини, суспільства та цивілізації в цілому, інформаційних загроз для держави, пошуку механізмів інформаційної безпеки слід назвати І. Горбатенко, В. Долгова, О. Литвиненко, М. Ожевана, Г. Почепцова, О. Старішева, О. Таликіна, А. Юричко, К. Данилішина, С. Сосніна, В. Толубко, Л. Макаренко, Т. Бельську, С. Шаванова, О. Дубаса, Н. Гуріна, Ю. Нестеряка, В. Гурковського та ін. Отже, з обраної нами проблеми напрацьовано достатньо великий об'єм матеріалу, як зарубіжними так і вітчизняними вченими. Однак, значна кількість публікацій не узгоджуються між собою та навіть суперечать одна одній. Тому, на наш погляд, важливим є проведення теоретичного аналізу та узагальнення наукових праць з цієї, дійсно актуальної, теми.

Центральним завданням статті є виявлення місця та значення інформаційної складової під час підготовки та реалізації збройного насилля; дослідити появу та розповсюдження такого феномену як «інформаційна війна»; проаналізувати й узагальнити світовий та вітчизняний досвід у теоретичному осмисленні зазначеного феномену.

Інформаційна складова супроводжувала збройне насилля практично весь період його існування. Так, у біблійній легенді згадується про Гедеона, який під час воєн регулярно вдавався до залякування ворога. Описується випадок, коли інформаційний ефект призвів до того, що супротивник розгубився і вдарив по своїх військах. Досить ефективно впливали на маси римляни, зокрема Юлій Цезар. Перед битвами він стимулював народну підтримку за допомогою спеціально підібраних звернень та театралізованих вистав. У період Середньовіччя до проявів інформаційного тиску можна віднести ідеологічне обґрунтування Католицькою церквою боротьби з ересю та Христові походи. Перші буржуазні революції також були «одягнені» в ідеологічну оболонку боротьби за очищення віри.

На наш погляд, можна знайти характерні риси психологічних війн й у наполеонівській пропаганді: нав'язування тверджень про єдність у власному таборі й розлад у супротивника; замовчування несприятливої інформації і висвітлення вигідної; поширення простих гасел; фальсифікація історичних фактів; постійне повторення вигідних тем; викривлення повідомлень преси опонента; висміювання ворога, звинувачення його у своїх злочинах. Наполеону належить твердження: «чотири газети можуть заподіяти ворогу більше зла, ніж стотисячна армія» [1].

Інформаційна складова стає провідним компонентом підготовки та реалізації збройного насилля у XX ст., коли з'явилися технічні можливості впливу на масову аудиторію. Так, у 1920-х рр. США транслювали радіопередачі на регіони своїх геополітичних інтересів – країни Латинської Америки, Великобританія – на свої колонії. Німеччина – на німців Померанії і Верхньої

Сілезії у Польщі. Слід зазначити, що у 1930-х рр., інформаційний вплив перестає бути лише додатком до збройного насилля, він починає використовуватись як самостійне явище. Прикладом може слугувати німецько-австрійська радіовійна 1933–1934 рр. з приводу приєднання Австрії до Рейху. Саме тоді з'явилося та набуло поширення поняття «інформаційний агресор».

Не дивлячись на те, що «інформаційна війна» досить давнє явище, теоретичне осмислення цього феномену почалась відносно не давно. Погляди стосовно того кому належить першість у застосуванні цього терміну розходяться. Так, частина дослідників вважає, що попередником терміну «інформаційна війна» було поняття «психологічна війна», яке вперше застосував британський історик Дж. Фуллер у 1920 р. у межах аналізу Першої Світової війни. Пізніше цей термін почали використовувати американці, які датують власне застосування цього поняття 1940 р. Вважається, що термін «психологічні операції» вперше застосував капітан Е. Захаріас, а з 1957 р. він використовувався в американських офіційних документах [1].

Частина дослідників вважає, що безпосередньо термін «інформаційна війна» першим застосував фізик Томас Рона у 1976 р. Він був науковим радником Президента Буша-старшого, а до цього займав різні урядові посади. У цьому контексті важливий саме рік – 1976-й р., період входження інформаційного простору на новий технологічний рівень [2, с. 135]. Сучасний дослідник інформаційних війн М. Лібікі критикує визначення, запропоноване Т. Рона, як занадто загальне, в результаті чого під нього підпадає практично будь-яка людська активність. Однак слід зауважити, що це може бути нормою для перших визначень, адже вони повинні охопити все, навіть те, чого ще взагалі немає. Сам Лібікі включає до проблематики інформаційних війн і економічну інформаційну війну, розглядаючи її як синтез інформаційної та економічної. Загалом в середині 1990-х рр. виникає деталізація поняття, якої не було при його виникненні [2, с. 135].

Інша частина дослідників вважають, що в науковий обіг це поняття було введено в 1985 р. у Китаї, провідним китайським теоретиком інформаційної війни Шень Вейгуань [3]. Саме в Китаї наприкінці 1980-х рр. почала розроблятися сучасна концепція ведення інформаційної війни [4, с. 49]. Вважається, що в основу теоретичних підходів китайських фахівців у галузі інформаційного протистояння покладені погляди давньокитайського військового діяча Сунь-цзи (V ст. до н.е.). Він один з перших аргументував необхідність інформаційного впливу на супротивника. В своєму «Трактаті про військове мистецтво» Сунь-цзи зазначав: «У всякій війні, як правило, найкраща політика зводиться до захоплення держави цілісною... Здобути сотню перемог у боях – це не край мистецтва. Підкорити суперника без бою – ось вінець мистецтва» [1].

У західних виданнях, зокрема у «Issue Paper» [5], поширюється думка про те, що «батьком інформаційної революції» у військовій справі був американський військовий аналітик Ендрю Маршалл. Східнослов'янські фахівці А. Дугін [6, с. 142], І. Панарін [3] переконані, що справжнім творцем цих перетворень був маршал Радянського Союзу М. Огарков, начальник Генерального

штабу Збройних Сил СРСР (1977–1984 рр.), який був організатором успішної «Празької операції». За допомогою блискуче поданої дезінформації йому вдалося абсолютно заплутати розвідувальні служби НАТО. Пізніше згаданий вище китайський теоретик Шень Вейгуань дійшов висновку про необхідність реалізації доктрини М. Огаркова у себе в країні. Результатом цього стали досить серйозні результати Китаю в інформаційному протистоянні з США.

Щодо сутності терміну «інформаційна війна» погляди вчених також розходяться. Перша група дослідників, зокрема, С. Расторгуєв [7], зводять поняття інформаційної війни до окремих інформаційних заходів та операцій, а також відносять сюди і засоби комерційної конкуренції.

Друга група вчених, до якої входять, як правило, представники військових відомств, зокрема С. Гриняєв [8], С. Комов [9], відносять інформаційну війну до сфери військового протистояння й розглядають її як комплексне застосування засобів інформаційної та збройної боротьби (військово-прикладний підхід). Зазначене протистояння реалізується за допомогою програмного, радіоелектронного та фізичного ураження інфраструктури держави-супротивника, дезорганізації його систем управління, здійснення інформаційно-психологічного впливу на особовий склад армії та цивільне населення. Сутність такої інформаційної війни полягає в нанесенні військової поразки противнику шляхом досягнення та використання інформаційної переваги над ним. Слід додати, що цей підхід викликає заперечення у деяких дослідників, які вважають, що термін «інформаційна війна» по відношенню до сучасного збройного насилля не зовсім коректний і було б більш точно назвати це протистояння інформаційною боротьбою, що є складовою бойових дій.

На думку третьої групи дослідників, наприклад І. Панаріна [3, с. 50] інформаційна війна – це явище мирного періоду міждержавного протистояння, що дозволяє вирішувати зовнішньополітичні завдання несиловим у традиційному розумінні шляхом [10, с. 70].

Щодо розуміння сутності поняття «інформаційна війна» в країнах, яким належить першість в інформаційному протистоянні – США та Китаї, то слід зазначити наступне. Американський військовий аналітик Ричард Шафранські розглядає інформаційну війну як збройні дії, спрямовані проти стратегічно важливої системи знань або припущень ворога. Супротивником може бути будь-хто, чії дії суперечать цілям лідера. Поза державою експлуатуються такі установки як «образ ворога» або «не ми». Всередині держави – «зрадник», ким може стати кожний, хто протистоїть або недостатньо підтримує лідера, який керує засобами інформаційної війни. Якщо в ході бойових дій виявляється, що члени групи не достатньо підтримують лідера, застосовуються внутрішня інформаційна війна, метою якої є змусити їх бути більш лояльними [10, с. 70].

На думку китайського військового аналітика Ван Пуфена, інформаційна війна є продуктом інформаційної епохи. Це означає, що в зазначений період в межах збройного насилля все більш використовуються інформаційні технології та інформаційна зброя. Він наголошує на становленні «мережевізації» поля бою

і нової моделі боротьби у часі та просторі. На його думку, боротьба спрямована на здобуття контролю над інформаційним полем бою, з метою впливу на ухвалення рішень супротивником [10, с. 71].

Грунтуючись на аналізі значної кількості китайських першоджерел, американський китайознавець Майкл Пілсбурі доводить, що «метою інформаційної війни за китайською літературою є інформаційне панування». Він зазначає, що китайська стратегія інформаційної війни подібна до американської деталізованої в понятті «інформаційна зверхність». Отже, як китайці, так і американці в інформаційній війні будуть прагнути зруйнувати у супротивника процес прийняття рішення, за допомогою впливу на його здатність одержувати, обробляти, передавати та використовувати інформацію [10, с. 71].

Одним із перших практичних досягнень Китаю в інформаційному протистоянні з США можна вважати врегулювання студентських хвилювань на площі Тяньаньмень в 1989 р., коли через ЗМІ до населення доводилася інформація про те, що в Пекіні, Шанхаї та інших великих містах діяли невеликі групи екстремістів і кримінальних елементів. Лідери Китаю переконали громадян, що безлад інспірувався США. Слід підкреслити, що значу роль у перемозі в зазначеному протистоянні відіграв ефективний інформаційний вплив на китайську діаспору в США та Західній Європі. На сьогоднішній день Китай розвиває концепцію мережевих сил, що є військовими підрозділами, складеними з висококласних комп'ютерних експертів. Основний акцент робиться на залученні активної молоді [3, с. 126]. У Китаї вже кілька разів проводилися великомасштабні навчання з відпрацювання засобів інформаційної війни [4, с. 50].

У відповідь на перші здобутки Китаю в інформаційному протистоянні з США, з початку 1990-х рр. в американських військово-політичних колах запускається повномасштабна робота в цьому напрямку. Відправною точкою слід вважати директиву Міністерства оборони США Т 3600.1 під назвою «Інформаційна війна» від 21 грудня 1992 р. Основні принципи ведення інформаційної війни були викладені в 1993 р. у директиві комітету начальників штабів №30 та в 1995 р. у Статуті ВС США FM 100-6 («Інформаційні операції»). Окремі аспекти інформаційного протистояння регулювалися періодично поновлюваним Статутом ВС США FM – 31 («Психологічні операції»). В середині 1990-х рр. у сухопутних військах, на флоті та військово-повітряних силах США вводиться посада офіцера з питань інформаційної війни. В 1995 р. Національний університет оборони здійснив випуск першої групи фахівців у галузі інформаційної війни.

З 1990-х рр. досить серйозна увага в США починає приділятися науковим розробкам в інформаційній сфері. Так, починаючи з 1994 р. регулярно проводяться наукові конференції з проблем «інформаційної війни» за участю провідних фахівців та представників військово-політичного керівництва країни. Був створений центр інформаційної стратегії та політики, основою метою якого є вивчення можливостей використання інформаційних технологій у воєнних конфліктах XXI ст. У період з січня по червень 1995 р. в США була проведена перша командно-штабна військова гра за

участю представників усіх силових структур. Мета гри полягала в розробці стратегії інформаційної війни.

Слід зазначити, що протягом першої половини 1990-х рр. представники Пентагону підкреслювали, що заходи США в інформаційній сфері носять виключно оборонний характер. Однак, після 22 жовтня 1998 р., коли Комітет начальників штабів ВС США видав «Об'єднану доктрину інформаційних операцій» це положення спростовується. Зазначений документ на офіційному рівні вперше підтверджує факт підготовки американців до проведення саме наступальних інформаційних операцій. Окрім того, у доктрині передбачалась вірогідність проведення наступальних інформаційних операцій як у воєнний так і у мирний час. Що правда, представники США, коментуючи ці положення, наголошували на тому, що використання наступальної інформаційної зброї буде проводитися при повному дотриманні відповідних міжнародних норм та договорів. Однак, на сьогоднішній день міжнародні угоди в зазначеній сфері або відсутні, або знаходяться в стадії розробки [11].

Широкомасштабні науково-практичні розробки Китаю, США та інших провідних країн призвели на початку XXI ст. до суттєвого прогресу в технічних засобах та збільшенні числа прийомів ведення інформаційної війни. Так, український дослідник О. Дубас зазначає, що у XXI ст. відбувається перехід від «інформаційної боротьби першого покоління», що характеризується лише розширенням класичної радіоелектронної боротьби, до «інформаційної боротьби третього покоління», під якою розуміються операції на основі ефектів [10 с. 71]. Саме операції на основі ефектів сьогодні є основою реалізації зовнішньої політики розвинених держав в інформаційну епоху. Окрім того, у XXI ст. значного поширення в інформаційній війні отримала іміджева складова, що передбачає негативний вплив на репутацію супротивника, що згодом має призвести до ігнорування та дискредитації його інтересів у світовому співтоваристві [12].

Стосовно подібних положень пише і провідний український дослідник інформаційних війн Г. Почепцов. Однак він пропонує розрізняти такі поняття як «інформаційна війна» та «смысловая війна». На його погляд, якщо в основі інформаційної війни стояло повідомлення, то сьогодні базою стає інтерпретація. «Тобто інформаційна цивілізація з її надміром інформації переводить нашу увагу з інформації на інтерпретацію. Інтерпретаційні процеси, як більш складні, стають важливішими за просто інформаційні. Раніше ми бачили в світі те, про що нам розповідали. Тепер ми розуміємо те, що нам інтерпретують. Складний світ вимагає тлумачень» – пише Г. Почепцов [13, с. 21].

Отже, смыслові війни характеризуються переосмисленням фактів на користь інтерпретатора. На думку дослідника, це стає можливим за рахунок наступних основних рис смыслових війн:

- базовий інструментарій – реінтерпретація;
- охоплення не одного сегмента населення, а всіх;
- більший інтерес не до факту, а до його переосмислення;
- мета – створити для людини власний апарат відторгнення неправильних інтерпретацій.

Зазначені характеристики надають нам можливість розрізняти смыслові війни та інформаційні. Смысловая

війна змінює всю модель світу, інформаційна – лише її сегмент. Смысловая війна працює з усім населенням, інформаційна – з невеликою частиною. Смысловая війна розрахована на довготривалий період, інформаційна – зацікавлена в швидкому результаті. Інформаційна війна зберігає наявні механізми мислення, смысловая – намагається вибудувати нові. Основними бійцями смыслових війн є ті, хто працюють зі стратегічними комунікаціями суспільства, наприклад, письменники. У інформаційній війні головними бійцями є журналісти.

Важливо підкреслити, що за умови отримання населенням такого смыслового щеплення, воно вже може самостійно цензурувати інформаційні потоки, розглядаючи той чи інший факт як правду, чи брехню. Розмежування відбувається на підставі того, чи відповідає факт картині світу, сформованої під час перебувочної трансформації [13, с. 23].

Таким чином, інформаційна складова є невід'ємною частиною збройного насилля та застосовувалась практично весь період його існування. Проте, провідним компонентом підготовки та реалізації збройного насилля вона стає у XX ст., коли з'явилися технічні можливості впливу на масову аудиторію. У цей же період з'являється та набирає розповсюдженості і термін, що характеризує досліджуваний феномен – «інформаційна війна». Погляди вчених стосовно того, хто перший застосував указане поняття та відносно його сутності розходяться. У науковій літературі цю першість приписують або англійським, або американським, або китайським дослідникам. Розуміння сутності «інформаційної війни» у науковому співтоваристві також не однозначне. Перша група вчених зводять це поняття до окремих інформаційних заходів. Друга – відносить його до сфери військового протистояння. Третя – вважає, що це явище мирного періоду, що дозволяє вирішувати зовнішньополітичні завдання несиловим шляхом.

Лідерами у теоретичних розробках стратегії «інформаційної війни» та реалізації їх на практиці є Китай та США. Експерти з цих країн сходяться на думці, що «інформаційна війна» повинна бути спрямована на руйнування у супротивника процесу прийняття рішення, за допомогою впливу на його здатність одержувати, обробляти, передавати та використовувати інформацію. У зв'язку з суттєвим вдосконаленням засобів та форм ведення «інформаційних війн» на початку XXI ст. дослідники почали писати про перехід від «інформаційної боротьби першого покоління», до «інформаційної боротьби третього покоління», під якою розуміються операції на основі ефектів, а також про поширення іміджевої складової інформаційного протистояння. Г. Почепцов загалом пропонує розрізняти такі принципово різні, на його думку, поняття як «інформаційна війна» та «смысловая війна». На наш погляд, в подальшому слід приділити додаткову увагу аналізу практичних прийомів та засобів «інформаційної війни» як неодмінної складової сучасного збройного насилля.

Список використаних джерел

1. Макаренко Л. П. Еволюція форм та методів ведення інформаційної війни / Л. П. Макаренко // Науковий огляд. – 2014. – Т. 4. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/185>

2. Шаванов С. В. Соціальна психологія сучасних інформаційних війн / С. В. Шаванов // Молодий вчений. – 2014. – №4 (07) – квітень. – С.133–136.
3. Панарин И. Н. СМИ, пропаганда и информационные войны / И. Н. Панарин. – М.: Поколение, 2012. – 336 с.
4. Бельська Т. В. Інформаційно-психологічна війна як спосіб впливу на громадянське суспільство та державну політику держави / Т. В. Бельська // Вісник Національного університету цивільного захисту України. – 2014. – Вип.1. – С.49–56.
5. Glenn Buchan. Information War and the Air Force: Wave of the Future? Current Fad? / Buchan Glenn // Issue Paper. RAND. – Mach 1996. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rand.org/pubs/issue_papers/IP149.html.
6. Дугин А. Г. Конспирология. Наука о заговорах, секретных обществах и тайной войне / А. Г. Дугин. – М.: РОФ Евразия, 2005. – 624 с.
7. Расторгуев С. П. Информационная война / С. П. Расторгуев. – М.: Радио и связь, 1999. – 416 с.
8. Гриняев С. Н. Война в четвертой сфере / С. Н. Гриняев // Независимое военное обозрение. – 2000. – №42. – С.12–14.
9. Комов С. А. Информационная борьба в современной войне: вопросы теории / С. А. Комов // Военная мысль. – 1996. – №3. – С.69–75.
10. Дубас О. Інформаційна війна: нові можливості політичного протистояння [Текст] / О. Дубас // Освіта регіону. – 2010. – №1. – С.69–72.
11. Гуріна Н. Інформаційне протистояння – один з головних напрямків політики сучасних міжнародних відносин / Н. Гуріна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=13657.
12. Гурковський В. І. Особливості застосування інформаційної зброї в умовах глобального інформаційного суспільства / В. І. Гурковський // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=123>.
13. Почепцов Г. Г. Смыслові та інформаційні війни / Г. Г. Почепцов // Інформаційне суспільство. – 2013. – Вип.18. – С.21–27.

References

1. Makarenko L. P. Evolucija form ta metodiv vedennja informacijnoi' vijny / L. P. Makarenko // Naukovyj ogljad. – 2014. – Т.4. – №3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/185>.
2. Shavanov S. V. Social'na psihologija suchasnyh informacijnyh vijn / S. V. Shavanov // Molodyj vchenyj. – 2014. – №4 (07) – kviten' – S.133–136.
3. Panarin I. N. SMI, propaganda i informacionnye vojny / I. N. Panarin. – М.: Pokolenie, 2012. – 336 s.
4. Bjel's'ka T. V. Informacijno-psihologichna vijna jak sposib vplyvu na hromadjans'ke suspil'stvo ta derzhavnu polityku derzhavy / T. V. Bjel's'ka // Visnyk Nacional'nogo universytetu cyvil'nogo zahystu Ukrainy. – 2014. – Vyp.1. – S.49–56.
5. Glenn Buchan. Information War and the Air Force: Wave of the Future? Current Fad? / Buchan Glenn // Issue Paper. RAND. – Mach 1996. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rand.org/pubs/issue_papers/IP149.html.
6. Dugin A. G. Konspirologija. Nauka o zagovorah, sekretnyh obshhestvah i tajnoj vojne / A. G. Dugin. – М.: ROF Evrazija, 2005. – 624 s.
7. Rastorguev S. P. Informacionnaja vojna / S. P. Rastorguev. – М.: Radio i svjaz', 1999. – 416 s.
8. Grinjaev S. N. Vojna v chetvertoj sfere / S. N. Grinjaev // Nezavisimoe voennoe obozrenie. – 2000. – №42. – S.12–14.
9. Komov S. A. Informacionnaja bor'ba v sovremennoj vojne: voprosy teorii / C. A. Komov // Voennaja mysl'. – 1996. – №3. – S.69–75.
10. Dubas O. Informacijna vijna: novi mozhlyvosti politychnogo protyborstva [Tekst] / O. Dubas // Osvita regionu. – 2010. – №1. – S.69–72.
11. Gurina N. Informacijne protyborstvo – odyn z glavnyh naprjamykiv polityky suchasnyh mizhnarodnyh vidnosyn / N. Gurina [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=13657.
12. Gurkovskij V. I. Osoblyvosti zastosuvannja informacijnoi' zbroi' v umovah global'nogo informacijnogo suspil'stva / V. I. Gurkovskij // Elektronne naukovе fahove vydannja «Derzhavne

upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok» [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=123>

13. Почепцов Г. Г. Смыслові та інформаційні війни / Г. Г. Почепцов // Інформаційне суспільство. – 2013. – Вип.18. – С.21–27.

Bader A. V., Candidate of History Science. Docent of Politology and Science of Law Department, GI «Luhansk Taras Shevchenko National University» (Ukraine, Starobilsk), bader@meta.ua

Information component of armed violence (theoretical aspects)

It was found that the information component was accompanied by armed violence practically the entire period of its existence. It was revealed that the leading component of the preparation and implementation of armed violence becomes the information component in the twentieth century. It analyzes the history of the introduction of the concept of «information warfare» in the scientific revolution. It was found that the three main approaches to understanding the essence of information warfare common in the scientific literature. The content of these approaches are shown. Revealed the meaning of «information warfare» in the countries that own superiority in the information confrontation – the USA and China. It is noted that in the information confrontation efforts of these countries aimed at destroying the enemy's decision-making process. It is established that due to the significant improvement of means and forms of information warfare at the beginning of the XXI century there is a transition from the «information warfare of the first generation» in the «information of the third generation of the fight».

Keywords: armed violence, information warfare, information of the third generation of the struggle.

***

УДК 323.1:316.624.2(=214.58)

Бакальчук В. О.,

кандидат філософських наук, ст. науковий співробітник, Національний інститут стратегічних досліджень (Україна, Київ), vlada.bak@gmail.com

**ПОДОЛАННЯ МАРГІНАЛІЗАЦІЇ
В ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
(НА ПРИКЛАДІ РОМСЬКОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ)**

Обґрунтовується теза, що маргіналізація певної етнічної групи в суспільстві значним джерелом стереотипів, ксенофобії та нетерпимості. Аналіз здійснений на прикладі проблем інтеграції ромської спільноти в Україні. Запропоновані заходи щодо подолання маргіналізації ромської спільноти в українському суспільстві.

Ключові слова: маргіналізація, українське суспільство, ромська спільнота.

Необхідність відстоювання власної незалежності в умовах зовнішньої військової агресії Українського державою потребує мобілізації всіх наявних суспільних ресурсів та консолідації населення України. Однак, це передбачає вирішення складних внутрішніх суспільних суперечностей, що є перешкодою загальнонаціональній консолідації українського суспільства. Значною мірою ці процеси лежать у площині трансформаційних процесів феномену маргінального в динаміці суспільних процесів.

Поняття маргінального полягає у соціальному пограниччі суб'єкта культури, його часткову включеність (перебування на периферії) щодо певної культурної спільноти. Поняття введене Г. Зиммелем як чужинець в певній культурній групі та згодом розвинене Р. Парком в праці «Міграція людства і маргінальна людина» [1] і стосувалося передусім питання щодо проблем адаптації біженців в країні-донорі. Відтак, саме поняття маргінальності (від лат. *marginalis* – той що знаходиться на межі) виникає у контексті досліджень міжетнічних стосунків і стосується проблем відчуження та не інтегрованих соціокультурних груп у певному суспільстві.

В соціологічні аспекти феномену маргінального досліджують С. Лібанова, Ю. І. Золотарьова, правова